

Maryla Chaustowicz / Марыля Хаўстовіч

Uniwersytet Warszawski, Polska /

University of Warsaw, Poland

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3094-1365>

e-mail: m.khaustovich2@uw.edu.pl

Беларускамоўныя казанні са збораў Мянціцкіх

Sermons in Belarusian from the assembly of Myanitsky

Kazania w języku białoruskim ze zbiorów Mienickich

У навукавай і навукова-папулярнай літаратуры даволі часта можна сустрэць сцвярджэнні, што ў XVIII–XIX стст. уніяцкія святары ў сваіх казаннях звярталіся да простага люду па-беларуску. Напрыклад, Максім Гарэцкі пісаў так:

Палажэнне ў школе беларускай мовы было добрае толькі ў школах уніяцкіх. У праваслаўных-жа брацкіх школах вучыліся ёй мала-дзе, а часам дык забаранялі вучням гаварыць на лекцыях “папросту”, а вымагалі славянскай размовы. Уніяты, наадварот, мелі яе ў школах за грунтоўную. Віленская уніяцкая конгрэгацыя 1636 г. на сваёй 15-й сесіі загадала, каб манахі мелі казаньні пабеларуску, – вось жа трэ’ было ім вучыцца гэтай мовы ў школах [Гарэцкі 1924: 45].

Крыху ніжэй ён тое ж самае паўтарыў і адносна пачатку XIX ст.:

Загнанае ў мужыцкую хату беларускае слова магло падымацца ў 18 сталяцці трошачку вышэй толькі ў уніяцтве. Амаль ня ўсё беларускае ніжэйшае, вясковае духавенства к канцу века было уніяцкае, ня было такога сяла, дзе ня было-б уніяцкай царквы (як аб гэтым пісаў з беларускай падарожжы маскоўскі вучоны В. Севергін у 1803–1804 г.г.). Уніяцкія-ж духаўнікі хоць і дужа падпадалі пад уплыў польскай мовы, цвёрда дзяржаліся мовы свае паствы, казаньні казалі і навуку ў школах выкладалі пабеларуску [Гарэцкі 1924: 55].

Падобныя выказванні можна сустрэць у працах шэрагу іншых беларускіх даследнікаў XX ст.:

У 1742 г. Папез Бенэдыкт XIV буляй *Etsi Minime* загадаў духавенству звярнуць асаблівую ўвагу на навучаньне народу праўдаў сьвятой веры.

У зьвязку з гэтым загадам віленскі біскуп Зянковіч склікаў дзяццэзіяльны Синод, які адбыўся ў віленскай катэдры 10 лютага і 12 лютага. Синод між іншым пастанавіў гаварыць да народу навукі паводле старога звычайу ў народнай мове. З другой паловы XVIII в. дайшлі да нас такжа беларускія рэлігійныя паасобныя песьні, як *О, мой Божа, веру тебе*, а такжа зборнік такіх песьняў пад загалоўкам *Kantyczka, або Nabożne pieśni w narzeczu połockim* (Полацк, у друкарні Soc. Jezu, 1774), уложаная, як відаць з выданьня, полацкімі езуітамі. З канца XVIII спатыкаем яшчэ катэхізмаўку, выданую ўніятамі ў беларускай мове, друкаваную лацінскімі літарамі. Цікавая і цэнная гэта катэхізмаўка перахоўваецца ў Беларускаму музэі ў Вільні. Гэтая катэхізмаўка сьведчыць, што ўніяткі Касьцёл у канцы XVIII ст. яшчэ не пакідаў цалком роднай мовы народу ў жыцьці рэлігійным [Станкевіч 2008: 405].

Аднак, здаецца, гэтыя выказванні ніколі не пацвярджаліся канкрэтнымі тэкстамі казаньняў. Па змоўчанні, відаць, лічылася, што, па першае, беларускамоўныя казанні ўніяткіх святароў прызначаліся для неаддукаваных сялянаў, а таму, вядома, не вызначаліся вартым ўвагі прамоўніцкім майстэрствам, высокім тэалагічным ці мастацкім узроўнем; па-другое, калі яны і існавалі ў занатаваным выглядзе, дык проста не захаваліся альбо былі адмыслова знішчаныя пасля скасаваньня Уніі.

Выяўленьня намі ў зборах Мянціцкіх два беларускамоўныя казанні з 1839 г. – гэта, здаецца, першыя тэксты падобнага кшталту, якія дайшлі да нашага часу [гл.: LVIA 599–1–97: 168r–175v]. Хто аўтар названых дакументаў?

Апісанне архіўнае справы сьведчыць, што паперы, якія ўваходзяць у яе склад, належалі Вінцэнту, сыну Міхала, Мянціцкаму і ягонаму пляменніку Вінцэнту, сыну Пятра, Мянціцкаму (1850–1916). Пра апошняга мы ведаем даволі шмат [гл.: Багдановіч 2001: 52–57; Баўтовіч 2013: 18–21 і інш.]. Маёнтак Селігоры дастаўся В. Мянціцкаму ў спадчыну ад дзеда, ротмістра Полацкага ваяводства Міхала Мянціцкага (нар. 1763) і бацькі Пятра Мянціцкага¹. Пасля заканчэння гімназіі (даследнікі мяркуюць – віцебскае) ён мусіў вярнуцца дадому і заняцца гаспадаркаю, а ў вольны час – збіраннем памятак даўніны і фальклору; таксама зрэдчас дасылаў свае нататкі ў тагачасныя польскія газеты і часопісы „Kraj”, „Kwartalnik Historyczny”, „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne”, а таксама супрацоўнічаў з рэдакцыяй *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*². Аднак найбольш істотна тое, што В. Мянціцкі не толькі сам

¹ У спісе землеўладальнікаў Віцебскае губерні ажно 16 Мянціцкіх, і сярод іх тры мелі імя “Викентій”. Ім належалі маёнткі: Ракусіна (74 дзес.), Селігоры і Катужанкі (183 дзес.) і Каралёва (30 дзес.). А самым заможным быў Фелікс Мянціцкі – маёнтак Блізняцы (1250 дзес.) [*Памятная книжка...* 1878: 308].

² Нататак, падпісаных прозвішчам ці пазнавальным крыптанімам В. Мянціцкага, у *Słowniku* няма. Аднак сярод архіўных матэрыялаў захоўваецца даволі шмат

выкарыстоўваў матэрыялы свайго архіва, але і дзяліўся імі з тагачаснымі навукоўцамі. Напрыклад, Браніславам Эпімахам-Шыпілам, які, укладаючы *Biélarusskuju Chrestomatiju*, пад першым яе тэкстам (*O, mój Boże! wieru Tabie*) пазначыў: „Spisano w czerwcu miesiącu 1889 r. w Sielihorach u p. W. Mienickiego z kartki drukowanej” [БДАМЛіМ, 66–1–1256: 3], пад другім (*Hutarka staroha dzieda*) – „Spisano w końcu Czerwca miesiąca 1889 r. w Sielihorach u p. Wincentego Mienickiego z drukowanego w Paryżu 1862 r. Lutego 27 (15) dnia egzemplażu” [БДАМЛіМ, 66–1–1256: 9].

Пра Вінцэнта, сына Міхала, Мяніцкага³ мы ведаем толькі тое, што ён быў святаром, пробашчам Ушацкае парафіі [*Памятная книжка... 1865: 112; Памятная книжка... 1866: 115*], а пасля лепельскім дэканам [Włodarski 1928: 4]. Відавочна, ён належаў да каталіцкае канфесіі, служыў (да сярэдзіны 1860-х гг.) ва Ушацкім касцёле св. Гераніма пры кляштары дамініканцаў⁴, які быў пабудаваны ў 1716 г. рупнасцю падваяводы полацкага Гераніма Жабы. Цікава, што прадстаўнікі роду Мяніцкіх былі сярод законнікаў-дамініканцаў, а таксама тое, што ў 1691 г. Дымітр Мяніцкі прадаў родавае гняздо – маёнтак Мяніца ў Лепельскім павеце ксяндзу Станіславу Умястоўскаму і полацкаму канвенту дамініканцаў [А. К. Ё. 1885, VI: 351].

Можна меркаваць, што напрыканцы 1830-х гг. В. Мяніцкі таксама служыў ва Ушацкім касцёле (напр., як вікарый) і дзеля велікодных святаў падрыхтаваў беларускамоўныя казанні.

Адначасна ёсць падставы і сумнявацца, што дадзеныя казанні належаць В. Мяніцкаму. Па-першае, ва Ушачах з 1670-х гг. існаваў базылянскі манастыр. Вядома, з царквою⁵, хоць пра гэта чамусьці краязнаўцы амаль не згадваюць [гл.: А. К. Ё. 1892. XII: 852]. Праўда, нам усё ж удалося знайсці дакумент, дзе сцвярджаецца, што ў 1791 г. “[мястэчка Ушачы] мае два кляштары: адзін кс. базыльянаў, драўляны з такою ж царквою, другі – кс. дамініканаў Літоўскае правінцыі з мураваным, але яшчэ незакончаным касцёлам” [*Z Dziennika szkoły uszackiej 1888, I: 11*] ды і на мапе Ушачаў

апісанняў вёсак і фальваркаў Лепельшчыны і Ушаччыны [LVIA 599–1–97: 312–356]. На нашу думку, рэдакцыя *Słownika* часткова выкарыстала допісы В. Мяніцкага. Гл., напрыклад, рукапіс артыкула В. Мяніцкага пра ўласны маёнтак Селігоры [LVIA 599–1–97: 97r–97v] і апублікаваную ў *Słowniku* кароткую і непадпісаную нататку [*Selihory 1902: XV, 2: 576*].

³ Ён нарадзіўся, відаць, на самым пачатку XIX ст.: ягоныя старэйшыя браты прыйшлі на свет у 1789 г. (Антоні) і 1798 г. (Пётр).

⁴ Знаходзіўся (паводле мапы Ушачаў 1792 г.) на правым беразе ракі Ушача блізу моста на сутыку вуліц Ленінская і Петруся Броўкі. На гэтым месцы сёння Музей народнай славы).

⁵ Царква і кляштар знаходзіліся (паводле мапы Ушачаў 1792 г.) на левым беразе ракі Ушача блізу моста на сутыку вуліц Ленінскай (раней: Глыбоцкая) і Піянерскай.

(1792 г.) пазначана месцазнаходжанне ўніяцкае царквы і базыльянскага кляштара. Па-другое, беларускамоўныя казанні занатаваныя даволі адметным почыркам, які, здаецца, не сустракаецца ў дакументах збору Мяніцкіх. Па-трэцяе, выклікае здзіўленне, што каталіцкі ксёндз замест “Езус Хрыстус” часта піша “Isus Chrystos”, а таксама зрэдчас ўжывае лексіку, больш уласцівую ўніяцкаму святару.

Дык ці не з ушацкае ўніяцкае царквы паходзяць гэтыя казанні? Дык ці не атрымаў В. Мяніцкі архіў (цалкам альбо часткова) ушацкага ўніяцкага святара, якога ў 1839 г. маглі выслаць за непадпарадкаванне ў аддалены праваслаўны манастыр. Праўда, нам не ўдалося даведацца, ці існаваў яшчэ ў 1839 г. ва Ушачах базыльянскі кляштар і ці была царква пры ім яшчэ ўніяцкаю⁶.

Помнік (*Prosta Nauka mówiona na Rezurekcyi w Uszacz*) уяўляе сабою дзевяць аркушаў паперы, спісаных з абодвух бакоў “польскаю” лацінкаю з адмысловымі дыякрытычнымі знакамі. Датаваны ён Вялікаднем 1839 г. Варта адзначыць, што ў склад помніка ўваходзяць тры тэксты: 1. Невялікая “прадмова” (а. 168v), 2. *Nauka* (аа. 169r–173v), 3. *Nauka (w Białoruskim Języku) na Rezurekcyi* (аа. 174r–175av). Апошні – не мае заканчэння. Усе яны занатаваныя адною рукою і адным атрамантам. Аднак моўныя і графічныя асаблівасці тэкстаў дазваляюць выказаць меркаванне, што перапісвальнік дакладна (?) перадаў адметнасці стылю і графікі двух (!) аўтараў.

Першаму, магчыма, належаць “прадмоўка” і *Nauka*, годныя заняць высокае месца ў гісторыі беларускае пісьменнасці з прычыны ўжывання аўтарам і перапісвальнікам графемы **й** дзеля абазначэння беларускага гуку [й̆]. На нашу думку, гэта другі вядомы выпадак, калі выкарыстоўваецца гэтая графема. Прычым выкарыстоўваецца амаль паслядоўна, пераважна ў сярэдзіне і ў канцы слова: *prastakoi, pastanawii, gajroniċ, dziŭla sia, samoi, dai, natrapii, sposobai* і інш.⁷. А вось напачатку слова – толькі аднойчы: *ŭsie*. І зусім не выкарыстаўваецца дзеля абазначэння гуку [й̆] у прыназоўніках. Другому аўтару, відаць, належыць апошні тэкст (*Nauka [w Białoruskim Języku] na Rezurekcyi*). Тут графема **й** сустракаецца толькі двойчы: *hĕtai, saŭsim*. Але затое гэты тэкст вылучаецца іншаю асаблівасцю: у шматскладовых (пераважна) словах кароткаю рыскаю зверху

⁶ Нягледзячы на тое, што Полацкі сабор, на якім 24 уніяцкія святары прынялі Акт аб уз’яднанні, адбыўся 12 лютага 1839 г., а Вялікдзень святкаваўся 31 сакавіка, царскія ўлады аб’явілі пра аб’яднанне толькі ў сярэдзіне красавіка, а г. зн. уніяцкі святар мог падрыхтаваць свае казанні, нічога не ведаючы пра тое, што ў супрацоўніцтве з расейскім царызмам падрыхтавала вышэйшае кіраўніцтва Уніяцкае царквы.

⁷ Усяго сорак разоў.

пазначаныя націскныя галосныя: *zaprēta, sŏwŭ, nāszaho, satwarŭszy, użuwāć, dōbraho* і інш. Відаць, дзеля правільнага вымаўлення беларускіх словаў асобаю, якая кепска ці зусім не валодае беларускаю моваю. Істотна, думаецца, тое, што першыя два тэксты ўтрымліваюць мінімальную колькасць паланізмаў: *gaŭroniĆ, zaś, daczesznyia, niźli, patampienie, adnakoź, rabieźna* – і нешматлікія іншыя⁸. А вось у трэцім тэксце паланізмаў значна больш. Гэты тэкст, відавочна, пісаў чалавек, які амаль не ведаў беларускае мовы⁹. Не пакінем без увагі і той факт, што адзін святар у 1839 г. хіба не патрабаваў двух тэкстаў “на Rezureксыя”. Што яшчэ раз пацвярджае: у зборах Мяніцкіх захаваліся два казанні двух розных аўтараў.

Цяпер колькі слоў пра адметныя фанетычныя і марфалагічныя асаблівасці казанняў.

1. Амаль паслядоўна адлюстроўваецца дзеканне: *prychadzić, ludzi, dziērawa, dzierawam, na dziērewie, żadzin*. Але: *siardecznoie, szydērstwa*.

2. Амаль паслядоўна адлюстроўваецца цеканне: *Spasiĭciel, Satwaryciel*. Але: *Spasitela*.

3. Паслядоўна пададзены зацвярдзелы **p**: *Waskreseniā, prahawaryć, rabiata*.

4. Паслядоўна пададзеныя зацвярдзелыя шыпячыя: *pa bolszay, przyhaźosciju, czaławiek, achryszczon, czaćwiortaja recz*.

5. Паслядоўна выкарыстоўваецца прыстаўное **z**: *heta, hetkaja, hetat*.

6. Паслядоўна выкарыстоўваецца прыстаўное **w**: *woczyta, woczy*.

7. Не адлюстравана падваенне зычных на месцы былога спалучэння з [j]: *życio, bezładzia, żełanie, Spasenie, paratowanie, Woskresenie*.

8. Для паўночна-ўсходняга дыялекту характэрна дысімілятыўнае аканне / яканне, аднак для асобных мясцовасцяў Ушацкага павета – моцнае недысімілятыўнае аканне / яканне: *zwiarey, niaśmiertełnuiu, niaprystounych, niaadpakutić, niapryiaciĕlskim*. Але: *nimała, nikatoryie, nipaĕmitnyia*.

Асобныя марфалагічныя асаблівасці тэкстаў:

а) Канчаткі дзеясловаў, характэрныя для паўночна-ўсходняга дыялекту:

– ненаціскны канчатак 3-ай асобы адзіночнага ліку дзеясловаў І спражэння **-iĆ/-yĆ**: *niabudzić, niaumieraić, karaić, ispałniaić, hatuić, napatkaić, skażyć, zamiraić, żełaić, możyć, każyć, woźmić*;

⁸ Звернем увагу на наяўнасць у першым і другім тэкстах пэўнай колькасці русізмаў: *Rabiata, ponimać, wazwieliczać, namiereniu, nayłuczszze, wieszczami, usieħda, udawolstwa, abieszczai, kasatelnoho, ispałniaić, nikaħda, abstajatalstwa* і інш.

⁹ Першыя два тэксты нагадваюць чарнавікі, у іх шмат правак і скрэсленага, а вось у трэцім дададзена літаральна некалькі, магчыма, прапушчаных перапісвальнікам слоў.

– ненаціскны канчатак 3-ай асобы множнага ліку дзеясловаў II спражэння **-iuć/-uć**: *nachodziuc, widziuc, prychodziuc, pirachōdziuc, muczuć*;

– націскны канчатак 3-ай асобы адзіночнага ліку дзеясловаў I спражэння **-ieć**: *żywieć, daieć, pierawiadzies, kładzieć*.

б) Амаль паслядоўнае выкарыстанне постфікса **-sia**: *starajuczysia, naradziusia, czuusia, niadapuścuisia, przyznajuczysia*. Але: *sabrałosię*.

в) Назоўнікі, прыметнікі і займеннікі ў родным склоне маюць канчатак **-aho**: *snatlīwaho, Bośkaho, hetaho, niczaho*. Але: *hetaha, naszaha*.

Друкуецца з захаваннем арфаграфічных і пунктуацыйных асаблівасцяў рукапісу паводле: LVIA, f. 599 [Меницкие], б. 1, л. 97 [Материалы, относящиеся к Викентию Михайловичу и Викентию Петровичу Меницким: 1. Заметки географического, статистического характера, генеалогические заметки по народном творчестве (белорусский фольклор), проповеди (по-белорусски и по-польски) и пр. (преимущественно по Лепельскому уезду); корреспонденция Викентия Михайловича и Викентия Петровича Меницких], а. 168r – 175v.

|_{168r}| Prosta Nauka mówiona na Rezurekcyi w Uszcz

|_{168v}| Pan Jezus pachwalony! Na wieki wiekou – Amin –
Rabiata Chryściańskoy Wiery! Uważaia, szto z Was pa bolszay czaści prastakou̯ tut sabrałosię, katoryia wierna szto mała mahuć ^{poni}mać jazyk polski – a pa tamu pastanawiū ia da u sich siahodnia prahawaryć po prostu – Sabrała się wiżu niemała da hetaho Kaścioła; no baday tolki czy nie z samoy¹⁰ ciekawości niekatoryia tut paprychadzili! sztoby tolki ^{gaŭronić nie|}panimajuczcy niczoho stralać ^{tolki} woczyma to na tu, to na siu storonu! xxxxxdziūla¹¹ sia nad świetłam, katoraje widziuc pa cełym Kaściele – nad pryhażościju Hroba szto tam to zialona, to czerwona, to innia ^{katory} ^{cwiaty} paścirahajuc – Nie Rabiata! nie|dla taho treba tut prychadzić, no dla taho tolki, sztoby adadać Bohu cześć i Chwału! Sztoby wazwieliczać Spasitela naszaho Isusa¹² Chrysta, katoraho Waskresenia iz Miertwych pamiatku abchadzić naczynaiem – A sztoby nastajaszcza z hataho wisialicca, treba znać dastataczna Chryścijańskuju Wieru – Szto kasaicca hetay wiery? Jakija nowyia iość dołżności ^{do} xxspañienia? xxxxxxxxxxxxxxxxxxx¹³ i a tom dalej budu hawaryć na Chwału Bożuju i na zbawienny pażytek duszy naszej! słuchajcie tolki uważna i paniatna –

¹⁰ Папраўлена з *samoy*.

¹¹ Першыя пяць літар слова старанна выкрасленыя.

¹² Літара **u** папраўленая з **y** (кірылічнага **y**?).

¹³ Старанна выкраслена паўтара радка.

|_{169r}|

Nauka

„Každego, który używa Imie moie,
na chwałę moią stworzyłem Go” –
xxxxxxxxxxxx¹⁴
hetyia sława zapisany u Jzaj Pr¹⁵

Prawowiernyia Chryścianie! uważaju szto wy tut sabrali się nia u innym namiereniu, jak tolko, sztoby nawiedać hrob Isusa Xsta i sztoby Waskresenia sieho Spasitela Naszeho pamiatku, z radostiu i chwałoiu obchadzili – Za szto was pachwalaju; a razem predprynimaju da Was ciepierycza prahawaryć a kańcu czaławieka, na jaki ion satworen i a Wiery, katoraia iaho nayłuczszze o tem pauczaiet – Prasiemież tolko Hospoda Boha, sztoby wam daŭ wsio to paznac i pamietawac, szto budu^{ia} siahodnia hawaryc – a o czom uže proszlaho hoda a hetkaj że pore i z hetaha mieysca ja hawaryu – Słuchaycie tolki z uwahay – bo heta czasta treba namyśł prywodzić

Meży usimi wieszczami, katoryia czaławiek znać dołžen, heta iość naysierszaja paznać kaniec, na katoryy ion satworen na hetat świet – sztoby ion heta znajuczy, natrapiŭ na swajo szczaście – Nie|trapić zaś, kali nia|budzić wiedać sposobau da taho – A czaławiek katoryy nie|paznaieć sway^{io}ho ~~preznaczenia~~ celu, ni|rażnicca at nierazumnyh xxxxxx^{twarenij} bo hetki ahliadaicca tolki na daczesyia |_{169v}| cialesnyia i zmysłowyie reczy; nie|zaś na duszeunyia^{i wiecznyia} – takiy czaławiek daloka chudziej uważaicca xxxxxxxx¹⁶ niŭzi bestyi – Bo kali Zwiary^{bestyi} nachodziuc swaio szczaście u hetych materyalnych wieszczach; hetkaja ich sudźba^{i tut ich usio kończycca} – no czaławiek buduczy satworen na abraz i podobie Bożyia – maiuczy duszu niaśmiertelnuu – maiuczy razem, pamiac, i wolu – majuczy siardecznoie żełanie, szto|by bydź usiehda szczaśliwym, i dałhawiecznym; nie|znachodzić na hetym świecie swayho udawolstwa, no tolka nispakoy i nieszczaście xxxxxxxx¹⁷ to tym samym dawiedziecca szto: nie na zemli, no hdzieindziej szukac dołžen swayho wiecznaho spasenia –

Z hetay niawiadomości swayho paczatku i kańca, na katoryy Boh nas satwaryŭ, ludzi prychodziuc do usiakaho nieparadku i beładzia; da usiakaho złoħa pastuplenia – bo jany swaio serce bližey prywiazYWaiuć do Ziemiakich^{i daczesynych} niŭzi da dóbr wiecznych – nie|padnāszawajuć swaiéy duszy i myśli da Nieba katoroie nam Boh dać abieszcaŭ za naszo dobroie žycio, a tolka żywuć,

¹⁴ Старанна выкрасленыя тры словы.

¹⁵ Недакладная цытата з *Кнігі прарока Ісай*: “Wszystkich, którzy są nazwani moim imieniem i których ku swojej chwale stworzyłem, których ukształtowałem i uczyniłem” (44: 7).

¹⁶ Старанна выкрасленыя два словы.

¹⁷ Старанна выкрасленае слова.

jakby dla samoy Ziemi – |_{170r}| Prauda, szto czaławiek słožen z cieła i duszy – cieła słabawitaho i hresznaho – cieła śmiartelna, katoroie podobna tak, jak i zwiarey za žyčia kormicca, i poicca; no pa śmierci zhnijec – Dusza zaš czaławieka, nikoli nia|umieraić, no na wieki żywieć – Spasenie czy patampienie duszy, od naszeho žyčia, czyli pastupkou po bolszěj czaści zawisła – Da czaho treba znac dobra swaju <нечит.> Wieru, katoraiia nas usiaho dobraho : i kasatelnao duszy na spasenia naucaziac –

I tak xxxxxx¹⁸ napiarot treba Nam wiedac i nikoli z pamiaci nia|spuszczac hetaho: Szto jośc Boh? Jośc Satwaryciel Nieba i Ziemi i nas u sich hresznych – Boh iośc adzin, a try asoby Boškia: Boh Aciec, Boh Syn, Boh Duch Sty – hetyia try asoby iośc adnym Boham a szto nazywaitca Troycay Światoy – bo chacia xxxxxx¹⁹ Aciec jośc Boham, syn jośc Boham – duch S. jośc Boham; adnako|ž nia troch jośc Bohaŭ, xxxx²⁰ no adzin: bo hetyia try asoby boškia: Aciec – syn i duch S. majuc adnu naturu – adnu istotu, i bož^{est}two – Boh Aciec nas satwaryu – Syn Boski nas z niawoli szatańskiéy oswabadziŭ – a Duch S. nas wieraiu oświaciŭ – Satwaryu nas Boh na|to: |_{170v}| szto|by my iaho znali – lubili – chwalili – iamu służyli, a paśle z Nim u Niebie byli – Boh iośc xxxxxx²¹ usiudach. na Niebie – na Ziemi i na usiakim mieyscu – na Niebie, dobrym ludziam wiecznuju chwału daieć – na Ziemi, żywieć nas i błaślawić – a u Piekle złych ludziew ahniom wiecznym karaić –

Ciapier treba nam wiedac szto jośc Xnin²²?

Chryścianin iośc toy, katoryy iośc achryszczon z wady i ducha S: katoryy wyznaieć wieru i ispałniaieć ustawy Chrysta – Wsiakiy Chryścianin dołžen pad utratoui zbawienia wiedac i weryć hetyia 4 reczy: Pierwaja: Szto Boh iośc adzin u troch asobach; albo szto try asoby Božyia, Aciec, Syn, i duch S. iośc adnym ~~Božestwom~~ Boham – druhaja: Szto toyl|ža Boh iośc sprawiedliwy: za dobra ucynki ludziom Niebam płacić a za złyia piekłam karaić – trecija: Szto syn Božy Jezus Chrystos, za sprawoiu ducha S. jak czaławiek z czystoy dziawicy Maryi naradziŭsia na hetat świet, i u žyčiu swaim niawinnym, byŭ zniawidzien i umuczan czerez Žydou xxxxxxxxxxx²³; i u kańcu umior na Kryżu dla spasenia naszaho – Czaćwiortaja recz: Szto du|_{171r}|sza czaławieka nikahda nia|umieraić; to jośc nieśmiertelna, i szto bez łaski Boškay iaie zbawieć niamożem – Prytom wiedac treba: szto biaz²⁴ xxxxx²⁵ Chreszczenia biaz Wiery – biaz dobrych

¹⁸ Старанна выкрасленае слова.

¹⁹ Старанна выкрасленыя тры словы.

²⁰ Старанна выкрасленае слова.

²¹ Старанна выкрасленае слова.

²² Над словам стаіць цітла. Трэба чытаць: *Chryścianin*.

²³ Старанна выкрасленае слова.

²⁴ Тут і далей *bez* папраўленае на *biaz*.

²⁵ Старанна выкрасленае слова.

uczynkaŭ i bez pakuty S. nia|możym byđ z bawionyia – toy tolka Hospoda Boha lubić, chto iaho Prykazania wierna ispaŭniaiç: praciuna zaś pastupai-
uszczyy czartu swaju duszu i piektu hatuiç –

ach! pieczalnaja biada! iość i mnoha z naszych Katalikow katoryia uže
Pacieraŭ: *naprymier: Ojczy nasz, Baharodzica Zdrowaś Maryia – Wierzę w Boga Ojca*
i procz nia|umiejuç dobra – także i z *Katachizmu: Dziesiać Bożych Prykazań –*
Piać przykazań Kaścielnych – Siem Carkounych Sakramentów i tam daley toże
nia|umieiuç – nia|wiedaiuç

Jak hatawacca do Spowiedzi? Szto naypierwa treba pamalicca Hospodu
Bohu, prasia ducha S: szto by aświaciu Um czaławieka, szto by dastateczna moh
paznać xxxx²⁶ i pry pomniç swaje hrachi – a sierce szto|by žalem sakruszyu
za hetyia|ż hrachi Pautorna: treba prywiaści sabie na pamiać mieysca – czas
i innya abstajatalstwa: hdzie? czem? i |_{171v}| skolka razy abraziu H: Boha?
to iest: jak znachadziusia buduczy u Kaściele xxxx²⁷ czyli u Chramie Bożem
Cerkwi Stoy – buduczy u siebie doma – buduczy pa ludziach – czy czuŭsia pilna:
szto by Bohu, to Bohu – szto Caru, to Caru – szto Panom, to panom – szto by
usiem innym ludziom to oddawać, to aświadczać, szto kamu winawat? – czy
zachawau 10. Bożych Prykazań – 5 Kaśc: Prykazań – czy nia|dapuściusia
z 7mi hrachou śmiartelnych? – i tak daley – Potreciaje: przypomniusza tak
hrachi, treba z szczeraho siera żaleć za swaje hrachi, nie|tak dla taho: szto
Nieba tracić, albo szto na piekła zasłuhawaić; no i adynstwiennie dla taho tolki,
szto samaho H: Boha abrażaŭ xx²⁸ – Paczacwierta: Brydzicca usimi swaimi
hrachami bolsz nad usio zło – i ćwiarda postanawić szto by nie|pawaraczwać
do swaich złych nałohoŭ no szto by u życiu paprawicca – szto by luczsze
umiorci, niżli sahraszyć – Papiataja: payści do Świaszczennika i wyspawiadacca
s pry pamnianych hrachou panawlaja žal i postanauŭlenia bolsz nie|hraszyć –
Paszostaja: |_{172r}| Pakutu czyli Paciery iakia buduć naznaczyny z uwahay
i pabeżna odprawić – Naastatek: hatawacca do Pryczaścia czyli Kamuny
Stoŭ, i prynimać iaie z Wieroju i czystym siercam –

Ispowiedź Stuju postanawiŭ na paratowanie dusz hresznych ludziew
od Piekła wiecznaho sam nasz Spasitel Isus Hstos –

Szto iość Ispowiedź? Ispowiedź zaś iość wiernoie saznaniye i patajemnoie
u sich swaich hrachou pierad Kapłanam żadnaho ni|tajuczy, ani z bajaźni, ani
sa ustydu – a ieśli|by chto znajuczy, i wiedajuczy zataiŭ jakiy hrech śmiartelny,
nieważnaja hetkaja ispowiedź i świętokradkaja – takomu²⁹ treba nanawa xxxxx³⁰

²⁶ Старанна выкрасленае слова.

²⁷ Старанна выкрасленае слова.

²⁸ Старанна выкрасленыя літары.

²⁹ Літара **u** папраўленая з **y** (кірылічнага **y**?).

³⁰ Старанна выкрасленае слова.

ūsie swaie isprawiedzi pierapraulac – pryznajuczysia, szto tolki i tolki razy hrech zataiu –

Po Ispowiedzi, kali prynimaie **Przeżacie Kamuniju S.** prynimaie tam praudziwoie cieła, i kroū Spasitela naszeho I: Chrysta pod xxxxxxxx³¹ **chwigurami** chleba i wina – Tady|to naipacze dołžen czaławiek zdabywacca na wieru – nadzieju i miłość – xxxxxxxx³² **Choć karotka** Malasia tak: „Wieruiu Boże moy! u sio to |_{172v}| szto tolko ty Boże nam abjawiu, i Cerkwa S. uczyć, i u toy Wiery chaczu żyć i umierać – Maiu Nadzieju u miłasierdziu twaim Boże, szto mnie adpuścisz moi sahraszenie, i dasi łasku u dobrym wytrwania –

Lubliu ciabie Boże nad usio naleyjszaie dobro – Źal mnie taho s cełaho sierdca, szto ia ciebie abraziū, i abieszczajuś bolsz nikoli ni|hraszyc” – wot hetak treba malicca.

Prynimaja Nayśw: Sakrament z hetkay wierojū – nadziejojū i miłościū treba nimała **mieć** uwahi i na to szto by (: wa uremia kali Xiądz daieć Kamuniju :) dastateczna raziūlac hubu xxxxxxxxxxxxxx³³ wystaulaia trocha iazyk, na katory|by łatwa Xiądz moh uzłazyć Kammunikant (: czaho nikatoryie nie|uwazajuc :) szto by pryniaūszy Kamunikant haławu i woczy na|doł spuscic **mysl o Bohu tolko majuczy**: payści na swaio mieysce, starajuczysia szto by taho czasu pałknuć – czeraz 4<нечыт.> hadziny naymniej, nia|pluwać xxxxx³⁴ – nia ieść, ani pić **paste** **pośle** dziakawać Bohu za pryniatoiu Kammuniju, i prasić iaho a łasku wytrwania u dobrym aż do kanca **no** **pośle** xxxxx³⁵ a **pacze** dnia hetaho, wyciera-hacca wsiakoy swawoli – pijaństwa – **skakania** **tańców** – pahulanek i innych reczy niaprustoynych |_{173r}| szto by Boh, katory da sierdca naszaha ustupiu wieczna żyū z nami, i błałasławiū u dalszym žyciu naszym – Da taho mieymy heta cza-sta na pamiaći: szto da czasu tolko żywiom na hetym świecie: piaroydzić nasz wiek – piaroyduć naszymy lety, a nastupić peunaja śmierć, kato^raja razłuczyc duszu ad cieła – pierawiadziec nas z daczesności na wieczność – Szto sud straszny Boży nastupić: dobrych ludziew nadharoda, a złych kara **wiecznaja** napatkaic – to|jest: Boh dobrym ludziom dać Niebo, hdzie znachodzicca wiec-znaja radość i wiasiołość – wiecznaja chwała i bahactwa – wiecznyje uciechy i raskoszy – Złych zaś ludziew skażyć do Piekła; hdzie ahoń, smała, czerci praklatyja, katoryia muczuć bezpierestanna patańpionych – Pomnić nam toże treba i heta: szto i cieła naszejea do czasu tolka zamiraic – Zmartwychwstanie **iano** na straszny Sudzie Bożym, i razem z duszoju złuczycca, albo na żywot |_{173v}| wieczny błałasławiony – albo patańpieny – xxxxxxxxxxxxxx³⁶ **odpawiedna**

³¹ Старанна выкрасленае слова.

³² Старанна выкрасленае слова.

³³ Старанна выкрасленыя два словы.

³⁴ Старанна выкрасленае слова.

³⁵ Старанна выкрасленае слова.

³⁶ Старанна выкрасленыя два словы.

dobryehm albo chudyehm uczynkam życia czaławieka (: Prytom heta treba dobra wiedać: bez pakuty S. to | jest ni | ciarpieuszy - ni | harawaüşy - nie | pracawaüşy - i usiakia prykraści nie | panasiüşy na hetym świecie, niemożem byđź zbawiny* :). *37 A kali na hetom świecie czaławiek sprawiedliwy i pobeżny za swaie hrachi choć pauszednia nia|adpakutuić, hdzie|ż iamu po śmierci prydziecca pakutować? U Czyscu, hdzie duszeczki Zmarłyia wypłaczywajuca da ostatka za swaje hrahi H: Bohu – My hetyia duszeczki Czyscowyia możem ratawać Naszymi uże Malitwami – uże Pastami – uże Jałmużnami, i usiakami innymi dobrymi uczynkami; a nad|usio: Słuchajuczy i afiaruiuczy Bohu Mszu S. i prynimajuczy do sierz naszych cieła i krou Spasitiela Naszaho Isusa Chrysta u prenaysw: Sakramencie – Nakaniec: Czy nia dađać: Skolki|ż byđź możec Uczynkau Miłasiernych? Ucz: mił: jość 7^m Cialesnych, a 7^m duszeunych – Cialesnyia jość hetyia: Hałodnaho nakarmić – Prahnuszczaho napaić (: no ni harełkoy jak czort sam pa bolszay czaści ludziey uwodzić i hubić, ale samoy czystay wadoy³⁸ tady, kali chto np: czy u pracy, czy u darozie buduczy naipacze letniay piakotay żełaić achałody :) – Nahaho albo u Iachmanach, boxxxxx³⁹ pryadzieć – Niawolnika wykupić – Chworaho atwiedać – Padarożnaho u dom pryńiać – Umarłaħo pahrebci – Duszeunyia zaś uczynki hetyia: Hresznaho ot hrechu otwieść – Niaumiełaħo nauczyć – Wantpliwamu dobruju radu dać – Za Żywych i Umierszych malicca – Smutnych pacieszać – Kryudu ot druhich ciarpliwie znosić – Urazy swaie druhomu darawać – <нечыт.>

Otoż Chrystianie zauseħda ahledaymysia na kaniec, na katory nas Boh satwaryŭ – usieħda staraymy się padabacca ^H: Bohu u myślach – sławach i uczynkach – sztoby wiasioła nam prawadzić I siahonisznieia Woskresenie Spasiteli naszaho Isusa Xsta i wyśpiewywac radosnoie Alleluja! – czaho sabie i Wam sierdeczna żełaju –

Amin⁴⁰

|_{174r}| 1839 r.
Uszacz

³⁷ Наступныя радкі абзаца дапісаныя пазней пасля асноўнага тэксту казання.

³⁸ Папраўлена з *wadoy*.

³⁹ Старанна выкрасленае слова.

⁴⁰ Слова, якім завяршаўся тэкст, было выкраслена, бо трапіла пад пазнейшы “дада-так”.

Nauka (: w Białoruskim Języku :) na Rezurekcją⁴¹

„Jeśli chto choćyc iści za mnoy,
niechay siabie samaho zaprêta!
i woźmić Kryż swóy! i niechay
mianie naśladywaieć”⁴² –
Hetya słowy samaho Spasiiciela
nászaho Jazusa Chrytusa –

Pan Boh satwar̄yusz̄y (: piêrwszaho :) Czaławieka Adāma, asadziū byu iaho u Raskōsznym Raju – pazwōliu iamu usiāczyna używāć, szto tolki u im mohło być – adnahō tolki dziērawa (: nazywānaho ^{dzierawam} złoħa i dōbraho wiēdo- mości :) zakazāu dat̄ykatca – Ali kali czaławiek nie|dadziēr̄zyu hētaho przykazā- nia Boškaho, to Pan Boh w̄yhnau jaho z Raju na ziamlū hōłuju – i pustuju – hdzie skazāu jaho na prācu patliwuju – ciāżkui – i krwāwuju – na u siākija niaw̄yhady i nieuczāsy – na u siakija chwarōby i balēžni – na u siakia : ^{prypādki} : zgryzōty i nieszczāscia – skazāu iaho u kańcē na śmiērc i wiēcnoje patem- piēnie – a tak z nim i nas u sich jako (: u jaho złoy woli :) Prastūpnikou skazāu Boh na padōbnia kary i klęski – Ali ad wiēkau pryabiēczanyy Messijāsz Jēzus Chr̄stus Syn Boški, ulitowāuszysia nad tak straszēnym nāszym nieszczāsciem, syszōu z Nieba i pryniāu na siabie lud̄zkūju pōstać – I tak żywucz̄y na hētaū⁴³ ziamlī pakazāu nam prāwuju darōhu do pazyskānia wiecznay pierwastrāczanay szczaślīwości – t: i: darōhu u siākich trudāu – ciarpiēñ – i niapryiātnaścicy sa staran̄y hētaha świēta |_{174v}| daświēdczywannyh – katoryia kaniēcna treba piranasīć, chaciā atpakūtawać za nazsyja hrachī – I a hetam ciapiēr būdu mieć Nawūku, słuchāycie tolki pilna Chryściānie! –

Czaławieek piêrwszy nasz Baćka Adam, jaka Boški prastupnik būducz̄y w̄yhnau z Raju raskōszy na ^{hetat} hōrkiy Świet, a za im i usiakiy z nas astausia z Skłānnościami ciahnūczami, bolsz da złoħa, niezeli da dōbraho – astāusia na świcie, na katōrym usiākija pirachōdziuć niszczāślīwości, hdzie musić kaniēcna pazbywātca Spakōynaści, jakaja tolki u praudziway Szczaślīwaści znachōdzitca – Dla tahoż Boh dāusz̄y Czaławieku duszū niaśmiertēlnuju duszu razūmnuju – pāmitnuju – i wōlnuju, dau jamu prytēm i swajē prāwa (: podłuch katōrych Życio swajo wiaści dōłžen :) – to dla spasēnia hetay|že dusz̄y mūsić usiāk̄iy Czaławieek kaniēcna apirātca złym swajm chūciam – ah̄ydzic usiakija swaje pastupki, praciūnyia hetym|žo ustāwam; i tak pirałomywajucz̄y siabie

⁴¹ Урачыстае набажэнства з працэсіяй.

⁴² „Jeśli kto chce pójść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech weźmie krzyż swój i niech Mnie naśladuje. Bo kto chce zachować swoje życie, straci je; a kto straci swe życie z mego powodu, znajdzie je” (Mk 8, 34–37).

⁴³ Трэба, відаць, – hētay.

z darōhi nieprāwości na darōhu sāmoho Boha, musić niemaha paniēšci ućskau u swajm siērcu – I heta ũhašnie piērwšzaja i nieadbiecie patrebnaja cnota ciarpliwości – pierz katoruju tolki možeć zbawić swaju Duszu – Bazałiwojo sierce czaławieka a zbawiēnie swaiey duszy, achwōtnom pośle stānitca da pełniēnia Boškaho prāwa, kali namiētnašci pabožnošciju paskrōmlinija buduć – Ale padchlebować sabie i damahātca ad Boha hetaho žadzin nia|mōžyc aby pośle žadnoy niepriēmnošcioy žycio iaho niebyło |_{175r}| narūsannoje – bo wyraźnie ubłohašlawienie dla tych tolki ot Chrysta Pana skāzano, katoryia dašwiēdczajucy u siakich prýkrašciey u hētym žyciū, znōsiuć onyia u spakōynay ciārpliwožci – asažājuczysia Chrystowoy Wieray, y niamýlnay Jaho abiētnicay, katoryy kažyc: „Błahošlawiōnyia! katoryia ^{tut} płaczuć, bo jany buduć rādawatca” – Pan Boh cnatliwaho Czaławieka u Raskōszach ni|hadūjeć, ale dašwiētczywaieć rāznymi spōsabami jaho cnōty i wiērhości u znaszēniu ciarpliwowm nieszczāšcia i prýkrašciey – a pośle kładzieć takowoha u ličzbie swojch Wybrānych – Boh! sļābomu czaławieku abiēcujeć być pomōcay u pakanāniu u siakich nieryiēmnošciey, jak haworyć u Izajasza Proroka hētymi sļawāmi: „Kali budzisz pirachadzic czēraz wadū, z tabōy būbu: a nawāłnašci ni akrýiuć ciabiē kali pōydziež praz Ahoń, niespālisz-sia: a płamiēńja nia|būduć piaczyc ciabiē”⁴⁴ – Hetat hołas Boški nauczājeć nas, jak powinny my mieć achwōtnaie, i adwāžnoje sierce u znaszāniu usiāczyna taho, szto tolki Naywyžszy Boh dla prōby czaławieka prýkrem być praznāczyu – Moc Boškaja taho pasilājeć, katoryy sašsim spuszczāsia na wolu jaho Światūju, zarōuna z ruk Jaho prynimājeć Zło – i dobro – piērwšzoje z hetých, uwažājucy jak skutek prawiniēn naszych, i proznāczennaho na hētay ziamli žyciā – druhoja, jak prýmiot naybolszaho miłasērdzia i ni acēnioney miłāšci Boškiey k swaymu Satwarēniu – Na mnōhich miēyscach Stōy |_{175v}| Ewanhelij upeuniāimsia, szto biaz woli Boškay, nia|tolki mižy ludziāmi, ale nawet mižy nirazūmnymi Zwierāmi niczaho dziełatca nia|mōžyc – Hetay tady praudy dzierzāsia, czyž možyc czaławiek praciw Boha narakać biaz hrēchu, szto Boh cnoty iaho prabūjeć? czyž ōwszem ni pawinien dziākawać za jaho hetkaje (: choć uciažliwaje i ciazkaje do znaszēnia :) praznāczēnie? Czyž Bohu jak Satwarýcielu naszemu i xxxx⁴⁵ pauszēchnomu Bačku naszemu niawōlna z nami, jak chacia ⁱ jak z dziećmi pastupić? I dla tahož Styu Ludwik Blaziusz, uwažājucy mūdrašć praznaczenia Pańskaho hawāryu: „Szto žadnaho niet piāunieyszaho znāku wybrānia Bōškaho, jak ieželi chto pakōrna i ciarpliwa znāszawaieć udręczēnia i praciūnošci od Boha pryznāczynnaja” – bo czaławiēku niet niczōha pożyteczniēyszaho, jak bydž trāpinym – czrez

⁴⁴ „Gdy pójdziesz przez wody, Ja będę z tobą, i gdy przez rzeki, nie zatopią ciebie. Gdy pójdziesz przez ogień, nie spalisz się, i nie strawi cię płomień” (43: 2).

⁴⁵ Старанна выкраслены пачатак слова.

ciarpīēnie dašwiadczywaietca, i akāzwaietca praudzīwaja wiērność czaławieka u dapełnieniu Boških prykāzań, a tym samym i miłość czaławieka k swaymū Bohu Satwarȳcielu – Jak Źauniērskaja wiērność – mūztwa – i miłość da swayhō Cāra i Ayczȳzny naylorpīey akazātca mōžeć na Wayniē, hdzie mieni wāzuczy swaje nabȳtki – bahāctwa – asieraciāłość dziaciēy i Krēunych; achwōtna dla dabrā pawszēchnaho, pašwiēcāje na szkadliwoje nibiažpiaczēństwo pračiunikou swajo Źyciō – a buduczy ~~ataczonym~~ ^{abstūplennym} niapryiaciēlskim wōyskam, śmieła bjetca ni dla pazyskania žycia, ale sztohubiuczy niapryiāznoje siērcu, znaszōu achałōdu i adpaczniēnie |₁₇₅^a| i dla siabie – dla swayho lubīmaho Cāra – dla swaiey rādziny i bliźnich u spakōynay swaiēy Ayczȳźnie – Tak też i Chryścianina praudzīwaja miłość k Satwarȳcielu swaymū i Bōhu naylorpīey dašwiētczywaietca i akāzywaietca padczas trudōu – utrāpień i niaszczāscia, kali jon hētyia u sie utrapīēnia i uciski dla samoy tolki miłości Boha z mūztwam i ciarpliwościcy znōsić – Mocny Boże! chto|ž hetaha ni|znajeć szto žycio naszajo jak na wyhnāniu prahaniāj; tak za naszyia pirastūpstwa, ciarpieć kaniēcna i paniawolnie nawet každy z nas mūsić bo prastūpnik Boški i Wyhnāniec mōžet|ža uchylātca ad cierpiēnia jakōy kary? a szto zwažajuczy, czyż niasłuszna ciarpieć z preznaczenia Pańskaho, i schylić swaju wōlu pad wōlu Boškuju? – I dla tahož sam Chrystos Pan i Boh nasz – Spasiciel nasz – wīdzieu czy hrēsznaho – prastūpnaho, i nieszczāśliwaho Czaławieka – i nia achwōtnoje cierpieć iaho siērcu, sam swaim własnym przyklādam u wasōbie Czaławieka žywuczȳ niekališ na hetay ziamli, zachēcāu i paciāhawau, do kaniēcna patrebneho ciarpīēnia – Jon būduczcy Światym nad Światymi buduczcy Synam Bożym, u niczom niawīnnym, litūjuczysia tolki nad nami, i dosȳć czȳniuczy za nāszyia hrahī Sprawiadliwości Božey, uciarpiēu u siāczyna od Źyduu, swajch uściēkłych niapryiācioł – usiakia szydērstwa – błuźniērstwa – i chwāłszȳwaje udānie pierod Starsziny – usiakia gwałtōunyia bicia i kalēctwa – u siakia straszēnyja |₁₇₅^a| mūki na swajm światym ciēle – praliu da astatka kropli Krow swaju naydrōžszuju a u kañcū zawiēszany na dziērewie Kryža umiōr dla spasēnia dusz nāszych – O straszna ja adrōdnaści u ciapiērasznich Chryścian! od wzoru, jakȳ nam zastauliny u nāszych Mistru i Bohu Isusie Chrystu – Nipāmitnyia, szto majuć ciēla śmiartēlnaie i skazytēlnoje, a Duszu niasmiertełnuju, nikoli niaumierājuszczuju dla zbauwiēnia katōroy žycio cnatliwoje (: choć prykroje :) wiaści dałžny – bo Preznacēnie nasze, u tot-czas budzić nam szczāśliwoje, ježeli žycio nasze trudami uwiēńczannoje zblīžytca da naśledowānia žycia Spasiciela naszaho Jazūsa Chrystā – katory u Ewanhelij swaiey haworyć: „Nia|jość Słuhā bōlszym nad Pāna swayho” – a jakže|ž u hetym samym Kraju – na hetym świecie, można byđż addālinym ad usich trudōu i uciskou, u katorym Boh i Pan nasz nia|mieu adpaczniēnia aź da skanānia ad ciahłaho udręczeniā i piraślēdowania? bo z usich daroh, katoryia wiaduć do Źywota wiecznaho

i szczęśliwaho, nayprostszaja jość daroha Kryżā tak i Paweł S: nauczājeć kali tak haworyć: „Szto praz mnoha ucĭskau u wayścĭ nam patreba, da Karalĕŭstwa Niabiĕskaho” – Hetay bowiem darohay pastupāli Światyie u Starym i Nowym Zakonie, i hatat⁴⁶ adzin byu znak preznaczĕnia Szczęśliwaho – Katorych tolki mŭdryy i sprawiadliwy Boh chaciĕu podwyzszyć u Chwale Niabiĕskay, naybōlszymi ich <...>⁴⁷.

Транслітарацыя, адаптацыя

Prosta Nauka mówiona na Rezurekcyi w Uszacz⁴⁸

Пан Езус пахвалёны! На векі векоу! Амін!

Рабята Хрысьціянскай веры! Уважая, што з Вас па большай часьці прастакоў тут сабралосе, каторыя верна што мала магуць панамаць язык польскі, – а патаму пастанавіў я да усіх сягодня прагаварыць по-просту. Сабраласен, віжу, немала да гэтаго Касьцёла; но, бадай, толькі чы не з самой цікавосьці некаторыя тут папрыхадзілі! Што бы толькі гаўроніць⁴⁹, не панамаючы нічога, страляць толькі вочыма то на ту, то на сю сторону, дзіўляся над сьветлам, каторае відзюць па цэлым Касьцэле – над прыгажосьцю Гроба, што там то зялёна, то чэрвона, то інныя цвяты пасьцірагаюць. Не, Рабята! не для таго трэба тут прыхадзіць, но для таго толькі, што бы ададаць Богу чэсьць і хвалу! Што бы вазвелічаць Спасьціэля нашаго Ісуса Хрыста, катораго Васкрэсэння із Мертвых памятку абхадзіць начынаем. А што бы настаяшча з гэтаго вісяліцца, трэба знаць дастатчна хрысьціянскую веру, што касаіцца гэтай веры, якія новыя ёсьць должносьці до спалнення? І а том далей буду гаварыць на хвалу Божую і на збавенны пажытэк душы нашэй! Слухайце толькі уважна і панятна.

Наука

„Każdego, który używa Imie moie,
na chwałę moją stworzyłem Go”⁵⁰.
Гэтыя слава запісаны у Ісая Пр.

Правоверныя Хрысьціяне! Уважаю, што вы тут сабралісен ня у інным намерэньню, як толькі, што бы наведаць гроб Ісуса Хрыста і што бы

⁴⁶ Відавочна, *hetat*.

⁴⁷ Наступная старонка ў рукапісе адсутнічае.

⁴⁸ Простая навука, прамоўленая на ўрачыстае велікоднае набажэнства ва Ушачах.

⁴⁹ Ад польск. *gawronić się* – бессэнсоўна разглядацца навокал; страляць варон.

⁵⁰ “Кожнага, хто ўжывае маё Імя, Я стварыў дзеля славы маё”.

Васкрэсенія сего Спасітэля Нашэго памятку з радостію і хвалою обхадзілі. За што вас пахваляю; а разэм прэдпрынімаю да Вас цеперыча прагаварыць а каньцу чалавека, на які ён сатворэн, і а веры, каторая яго найлучшэ о тэм паучает. Прасеце ж только Господа Бога, што бы вам даў всё то пазнаць і паметаваць, што буду я сядогня гаварыць, а о чом ужэ прошлага года а гэткай жэ порэ і з гэтага мейсца я гаварыў⁵¹. Слухайце толькі з увагай, бо гэта часта трэба на мысьль прывадзіць.

Мэжы усімі вешчамі, каторыя чалавек знаць должэн, гэта ёсьць найпершая – знаць канец, на каторый ён сатворэн на гэтак сьвет; што бы ён гэта знаючы, натрапіў на сваё шчасьце. Не трапіць зась⁵², калі ня будзіць ведаць спосабаў да таго. А чалавек, каторый не пазнаець свайёго цэлю, ні ражніцца ат неразумных тварэній, бо гэткі аглядаіцца толькі на дачэсныя, цялесныя і змысловыя рэчы; не зась на душэунныя і вечныя. Такій чалавек далёка худзей уважаіцца, ніжлі⁵³ бэстыі. Бо калі бэстыі находзюць сваё шчасьце у гэтых матэрыяльных вешчах; гэткая іх судзьба, і тут іх усё коньчыцца, но чалавек, будучы сатворэн на абраз і подобіе Божыя, маючы душу нясьмертэлную, маючы разум, памяць і волю, маючы сярдэчнае жэлане, што бы быць усегда шчасьлівым і далгавечным; не знаходзіць на гэтым сьвеце свайго удавольствія, но толька ніспакой і нешчасьце, то тым самым даведзецца, што не на землі, но гдзе-індзей⁵⁴ шукаць должэн свайго вечнаго спасэння.

З гэтай нявядомасці свайго пачатку і каньца, на каторый Бог нас сатварыў, людзі прыходзюць до усякаго непарадку і бэзладзя; да усякаго злога паступленья, бо яны сваё серцэ бліжэй прывязываюць до земскіх і дачэсных, ніжлі да дубр⁵⁵ вечных; не паднашаваюць⁵⁶ сваей душы і мысьлі да Неба, каторое нам Бог даць абешчаў за нашо доброе жыццё, а толька жывуць, як бы для самой землі. Прауда, што чалавек сложэн з цела і душы: цела слабавітаго і грэшнаго, цела сьмяртэлнаго, каторое подобна так, як і звярэй за жыця, корміцца і поіцца, но па сьмерці згніець. Душа зась чалавека, ніколі ня умераіць, но на веці живець. Спасэне чы патампене⁵⁷ душы од нашэго жыця, чылі⁵⁸ паступкоу, по

⁵¹ Відавочна, святар ужо другі год служыць ва Ушацкім храме.

⁵² Злучнік *zaś* у польскай мове ўжываецца дзеля ўзмацнення экспрэсіўнага гучання ўсяго сказа.

⁵³ Ад даўняга польск. *nizli* – чым.

⁵⁴ Ад польск. *gdzie indziej* – у іншым месцы.

⁵⁵ Ад польск. *dobro* – тут: вартасці.

⁵⁶ Ад даўняга польск. *podnaszać* – узнімаць.

⁵⁷ Ад польск. *potępienie* – вечныя пакуты.

⁵⁸ Ад польск. *czyli* – ці, альбо.

большэй часьці завісла⁵⁹. Да чаго трэба знаць добра сваю веру, каторая нас усяго добраго і касатэльнага души на спасэня научаець.

І так напярот трэба Нам ведаць і ніколі з памяці ня спушчаць гэтаго: Што Бог ёсьць Сатварыцель Неба і Землі і нас усіх грэшных. Бог ёсьць адзін, а тры асобы Боськія: Бог Аецц, Бог Сын, Бог Дух Святы – гэтыя тры асобы ёсьць адным Богам, а што называіцца Тройцай Сьвятой, бо хаця Аецц ёсьць Богам, сын ёсьць Богам, Дух Святы ёсьць Богам, аднако ж ня трох ёсьць Богаў, но адзін: бо гэтыя тры асобы боськія: Аецц, Сын і Дух Святы маюць адну натуру, адну істоту і божаство: Бог Аецц нас сатварыу, Сын Боскі нас з няволі шатаньскай osvabadзіў, а Дух Сьвяты нас вераю осьвяціў. Сатварыу нас Бог нато, што бы мы яго зналі, любілі, хвалілі, яму служылі, а пасьле з Нім у Небе былі. Бог ёсьць усяда: на Небе, на Землі і на усякім мейсцу; на Небе, добрым людзям вечную хвалу даець, на Землі жывіць нас і благаславіць, а у Пекле злых людзей агнём вечным караіць.

Цяпер трэба нам ведаць, што ёсьць Хрысьціанін?

Хрысьціанін ёсьць той, каторый ёсьць ахрышчон з вады і духа Сьвятога, каторый вызнаець веру і іспалняіць уставы Хрыста. Всякій Хрысьціанін должэн пад утратою збавеня ведаць і верыць гэтыя 4 рэчы: Первая: Што Бог ёсьць адзін у трох асобах; альбо што тры асобы Божыя, Аецц, Сын і Дух Сьвяты ёсьць адным Богам; другая: Што той жа Бог ёсьць справядлівы: за добрыя учынкi людзём Небам плаціць, а за злыя пеклам караіць; трэцяя: Што Сын Божы Езус Хрыстос за справою духа Сьвятога, як чалавек з чыстай дзявіцы Марыі нарадзіўся на гэтак сьвет і у жыццю сваім нявінным быў зненавідзен і умучан чэрэз жыдоу і у каньцу умёр на Крыжу для спасэня нашаго; чацьвёртая рэч: Што душа чалавека нікагда ня уміраіць; ёсьць несмертэльная, і што бэз ласкі Боськай яе збавіць ня можэм. Пры том ведаць трэба: што бяз хрэшчэня, бяз веры, бяз добрых учынкаў і бэз пакуты сьвятой ня можым быць збавёныя. Той толька Госпада Бога любіць, хто яго прыказаня верна іспалняіць: праціуна зась паступаюшчый, чарту сваю душу і пеклу гатуіць.

Ах! печальная бяда! ёсьць і многа з нашых Каталіков, каторыя ужэ пацераў (напрымер: *Ойчэ наш, Zdrowaś Maryia, Wierzę w Boga Oуca* і проч ня умеюць добра, такжэ і з Катахізму *Дзесяць Божых Прыказань, Пяць прыказань касьцельных, Сем царкоуных сакрамэнтав* і там далей тожэ ня умеюць, ня ведаюць.

Як гатавацца до споведзі? Найперва трэба памаліцца Госпаду Богу, прася Духа С[ьвятога], што бы асьвяціу ум чалавека, што бы дастатэчна мог пазнаць і прыпомніць свае грахі, а серцэ што бы жалем сакрушыу

⁵⁹ Ад польск. *zawisły* – залежны.

за гэтыя ж грахі. Паўторна: трэба прывясыці сабе на памяць мейсца, час і інныя абстаятальства: гдзе? чэм? і сколька разы абразіу Г[оспада] Бога, то ест: як знахадзіся, будучы у Касьцэле, чылі у Цэркві С[ьвя]той, будучы у себе дома, будучы па людзях; чы чуўся пільна: што Богу, то Богу, што Цару, то Цару, што Паном, то паном, што усем інным людзям, то оддаваць, то асьвядчаць, што каму вінават? Чы захавау *10. Божых прыказань, 5 Касьц. прыказань*, чы ня дапусьцесься з *7^{мі} грахоў сьмяртэльных?* і так далей. По-трэцяе: пшыпомніша так грахі, трэба з шчэраго серца жалець за свае грахі, не так для таго, што Неба траціць, альбо што на пекла заслугаваіць; но для таго толькі, што самага Г[оспада] Бога абражаў. Па-чацверта: Брыдзіцца усімі сваімі грахамі больш над усё зло і цьвярда пастанавіць, штобы не паварачваць до сваіх злых налогоў⁶⁰, но штобы у жыццю паправіцца; штобы лучшэ умёрці, ніжлі саграшыць. Па-пятая: пайсьці до сьвяшчэнніка і выпавядацца с прыпамняных грахоў, панавля жаль і постанаўленья больш не грашыць. Па-шостая: Пакуту, чылі пацеры, якія будуць назначыны з увагай і пабежна⁶¹ одправіць. На астатэк: гатавацца до прычасьця, чылі Камуніі Сьвятой, і прынімаць яе з верою і чыстым серцам. Заповедзь Сьвятую пастанавіў на паратоване душ грэшных людзей од Пекла вечнаго сам наш Спасітэль Ісус Хрыстос.

Што ёсьць Ісповэдзь? Ісповэдзь ёсьць верное сазнаніе і патаемное усіх сваіх грахоў перад Капланам, жаднаго ні таючы, ані з баязьні, ані са устыду. А есьлі бы хто знаючы і ведаючы затаіў якій грэх сьмяртэльны, неважная гэткая ісповедзь і сьвентокрадкая⁶². Такому трэба нанавя ўсе свае іспаведзі перапрауляць, прызнаючыся, што толькі і толькі разы грэх затаіў.

По Ісповедзі, калі прынімаем камунію Сьвятую, прынімаім там праудзівое цела і кроў Спасітэля нашэго Ісуса Хрыста под хвігурамі хлеба і віна. Тады то наіпачэ должэн чалавек здабывацца на веру, надзею і мілосьць. Хоць каротка, малася так: „Верую Божэ мой! усё то, што толькі Ты, Божэ, нам аб’явіу, і Цэрква Сьвятая учыць, і у той веры хачу жыць і умераць. Маю надзею у міласердзю Тваім, Божэ, што мне адпусьціш моі саграшэне і дасі ласку у добрым вытраваня. Люблю цябе, Божэ, над усё найлепшае добро. Жаль мне таго с цэлага сердца, што я цебе абразіў, і абешчаюсь больш ніколі ні грашыць”. Вот гэтак трэба маліцца.

Прынімая Найсьв[яцейшы] Сакрамэнт з гэткай верою, надзеёю і мілосьцю, трэба німала мець увагі і на то, штобы (ва урэмя, калі ксёндз даець камунію) дастатэчна разіўляць губу, выстауляя троха язык, на

⁶⁰ Ад польск. *nałóg* – кепская звычка.

⁶¹ Ад польск. *pobieżnie* – павярхоўна; бегла. Тут: хутка.

⁶² Ад польск. *świętokradztwo* – святатацтва.

каторый бы латва ксёндз мог узлажыць камунікант (чаго нікаторыя не уважаюць), штобы прыняўшы камунікант, галаву і вочы надол спу-сціць, мысль о Богу только маючы, пайсьці на сваё мейсцэ, стараючыся, штобы таго часу палкнуць, чэраз 4 гадзіны наймней, ня плюваць, ня есьць, ані піць, посьля дзякаваць Богу за прынятою каммуню і прасіць яго а ласку вытравяня у добрым аж до канца, но посьле, а пачэ дня гэтаго, высцерагацца всякой сваволі: п'яньства, таньцоў, пагулянэк і інных рэчы няпрыстойных, штобы Бог, каторы да сердца нашага уступіу, вечна жыў з намі і благаславіў у дальшым жыцю нашым. Да таго меймы гэта часта на памяці, што да часу только живём на гэтым сьвеце: пяройдзіць наш век, пяройдуць нашыя леты, а наступіць пэуная сьмерць, каторая разлучыць душу ад цела, перавядзець нас з дачэсностьці на вечностьць. Што суд страшны Божы наступіць: добрых людзей надгарода, а злых кара вечная напаткаіць, то ест: Бог добрым людзям дасьць Небо, гдзе знаходзіцца вечная радосьць і вясёлосьць, вечная хвала і багацтва, вечныя уцехы і раскошы; злых зась людзей скажыць до Пекла, гдзе агонь, смала, чэрці праклятыя, каторыя мучуць бэзперэстанна патаньпёных. Помніць нам тожэ трэба і гэта, што і цела нашэе до часу только заміраіць: змартвыхстане яно на Страшным Судзе Божым і разэм з душою злучыцьца альбо на живот вечны благаславіены, альбо патаньпены, одпаведна добрым альбо худым учынкам жыця чалавека. Прытом гэта трэба добра ведаць: бэз пакуты Сьвятой, то ест, ні цярепушы, ні гараваўшы, не працаваушы і усякія прыкрасьці не панасіўшы на гэтым сьвеце, не можэм быць зба-вёны. А калі на гэтом сьвеце чалавек справедлівы і побежны за свае грахі хоць паушэдня ня адпакутуіць, гдзе ж яму по сьмерці прыдзеца пакутоваць? У Чысцу, гдзе душэчкі змарлыя выплачываюца да остатка за свае грагі Г[оспаду] Богу. Мы гэтыя душэчкі чысцовыя можэм рата-ваць нашымі ужэ малітвамі, ужэ пастамі, ужэ ялмужнамі⁶³ і усякамі іннымі добрымі учынкамі; а над усё – слухаючы і афяруючы Богу Мшу Сьвятую і прынімаючы до серц наших цела і кроу Спасітэля Нашаго Ісуса Хрыста у прэнайсвятым Сакрамэнце. Наканец: Чы ня дадаць: Сколькі ж быць можэць Учынкау Міласэрных? Учынкау міласэрных ёсьць 7^м цялесных, а 7^м душэуных. Цялесныя ёсьць гэтыя: Галоднаго нака-рміць; Прагнушчаго напаіць (но ні гарэлкой, як чорт сам па большай часьці людзей уводзіць і губіць, але самой чыстай вадой тады, калі хто, напрыклад, чы у працы, чы у дарозе будучы, наіпачэ летняй пякотай жэлаіць ахалоды); Нагаго альбо у лахманах прыадзець; Нявольніка выкупіць; Хвораго атведаць; Падарожнаго у дом прыняць; Умарлаго пагрэбці. Душэуныя зась учынкы гэтыя: Грэшнаго от грэху отвесьць;

⁶³ Ад польск. *jałmużna* – ахвяраванне.

Няумелаго научыць; Вантпліваму⁶⁴ добрую раду даць; За жывых і умершых маліцца; Смутных пацешаць; Крыуду от другіх цярпліве зносіць; Уразы⁶⁵ свае другому дараваць <нечыт.>

Ото ж, Хрысцяне, заусэгда агледаймыся на канец, на каторы нас Бог сатварыў, усегда стараймы се падабацца Госпаду Богу у мысьлях, славах і учынках, што бы вясёла нам правадзіць і сьгонішнея Воскрэсэнне Спасітэля нашага Ісуса Хрыста і высьпеваваць радосное *Алеллуя!* Чаго сабе і Вам сэрдачна жэлаю.

Амін.

1839 р.

Ушач

Nauka (: w Białoruskim Języku :) na Rezurekcyi⁶⁶

„Есьлі хто хочыць ісьці за мной,
нехай сябе самага запрэтца⁶⁷!
і возьміць Крыж свой! і нехай
мяне насылядываець” –
Гэтыя словы самага Спасіцеля
нашага Язуса Хрытуса

Пан Бог сатварыўшы першаго Чалавека Адама, асадзіў быу яго у Раскошным Раю, пазволіў яму усячына ужываць, што толькі у ім могло быць, аднаго толькі дзерава (называнаго дзеравам злага і добраго ведомосьці) загазау датыкатца. Алі калі чалавек не дадзіержыу гэтаго прыказаня Боськаго, то Пан Бог выгнаў яго з Раю на зямлю голую і пустую, гдзе сказау яго на працу патлівую, цяжкую і крвавую, на усякія нявыгады і неучасы⁶⁸, на усякія хваробы і балезні, на усякія прыпадкі, згрызоты і нешчасьця, сказау яго у каньцэ на сьмерць і вечное патэмпене; а так з ім і нас усіх, яко (у яго злой волі) праступнікоу сказау Бог на падобныя кары і кленскі⁶⁹. Алі ад векау прыабецаны Мэссіяш Езус Хрыстус, Сын Боські, улітоваўшыся над так страшэнным нашым нешчасьцем, сышоу з Неба і прыняў на сябе людзькую постаць. І так жывучы на гетай зямлі, паказау нам правую дарогу до пазысканя вечнай первастрачанай шчасьлівосьці, т. е. дарогу усякіх трудау, цярпень і няпрыятнасьцей

⁶⁴ Ад польск. *wątpliwy* – няпэўны, сумніўны.

⁶⁵ Ад польск. *uraza* – крыўда, знявага.

⁶⁶ Навука (па-беларуску) на ўрачыстае велікоднае набажэнства.

⁶⁷ Ад польск. *zaprzec się* (*przestać koncentrować się na sobie*) – менш думаць пра сябе, перастаць засяроджвацца на сабе.

⁶⁸ Ад польск. *niewczasu* – адсутнасць выгодаў, немагчымасць адпачыць; пакуты.

⁶⁹ Ад польск. *kłęska* – параза, вялікае няшчасце.

са стараны гэтага сьвета дасьведчываных, каторыя канечна трэба піранасіць, хаця атпакутаваць за нашыя грахі. І а гэтам цяпер буду мець навуку, слухайце толькі пільна, Хрысьціане!

Чалавек першы наш Бацька Адам, яка Боські праступнік будучы выгнан з Раю раскошы на гэтак горкай Сьвет, а за ім і усякій з нас, астауся з скланносьцямі цягнучамі больш да злога, нежэлі да добраго, астауся на сьвеце, на каторым усякія піраходзюць нішчасьлівосьці, гдзе мусіць канечна пазбыватца спакойнасьці, якая толькі у праудзівай шчасьлівасьці знаходзіцца. Для таго ж Бог, даушы чалавеку душу нясьмертэльную, душу разумную, памітную і вольную, дау яму пры тем і свае права (подлуг каторых жыць сваё вясьці должэн), то для спасеня гэтай жэ души мусіць усякій чалавек канечна апіратца злым сваім хуцям⁷⁰: агыдзіць усякія свае паступкі, праціуныя гэтым жо уставам; і так піраломываючы сябе з дарогі неправосьці на дарогу самого Бога, мусіць немала панесьці уціска у сваім серцу. І гэта уласьне первшая і неадбіце⁷¹ патрэбная цнота цярплівосьці, перэз каторую толькі можэць збавіць сваю Душу. Баязьліваё серцэ чалавека а збавене сваей души ахвотном посьле станіцца да пэлыненья Боськаго права, калі наміентнасьці⁷² пабожносьцію паскромліныя будуць. Але падхлебоваць⁷³ сабе і дамагатца ад Бога гэтаго жадзін ня можыць, абы посьле жадной непрыемносьцёй жыць яго не было нарушанное, бо выразьне ублагаславене для тых толькі от Хрыста Пана сказано, каторыя дасьведчаючы усякіх прыкрасьцей у гэтым жыцю, зносьць оныя у спакойнай цярплівосьці, асалажаючыся Хрыстовой верай і нямыльнай Яго абетніцай, каторый кажыць: „Благославёныя, каторыя тут плачуць, бо яны будуць радаватца”. Пан Бог цнатліваго чалавека у раскошах ні гадуець, але дасьветчываець разнымі спосабамі яго цноты і вernoсьці у знашеню цярплівом нешчасьця і прыкрасьцей, а посьле кладзець таковога у лічбе своіх выбранных. Бог слабому чалавеку абецуець быць помоцай у пакананю усякіх нерыемносьцей, як гаворыць у Ісае Пророка гэтымі славамі: „Калі будзіш піраходзіць чераз ваду, з табой буду: а навалнасьці⁷⁴ ні акрыюць цябе, калі пойдзеш праз агонь, не спалішся: а пламеньня ня будуць пячы цябе”. Гэтак голас Боські наўчаець нас, як повинны мы мець ахвотнае і адважное серцэ у знананю усячына таго, што толькі Найвыжшы Бог для пробы чалавека прыкрэм быць празначыу. Моц Боськая таго пасляець,

⁷⁰ Ад польск. *chić* – пажаданне, похаць; схільнасьць, хцівасьць.

⁷¹ Ад польск. *nieodbicie* – бяспрэчна, канечне.

⁷² Ад польск. *namiętność* – запал, цяга; гарачае пачуцьцё.

⁷³ Ад даўняга польск. *podchlebować* – ліслівіць, цешыць сябе.

⁷⁴ Ад даўняга польск. *nawałność* – тут: высокія хвалі.

каторый саўсім спускаецца на волю яго Сьвятую, заруна з рук Яго прынімаець зло і добро, першое з гэтых, уважаючы як skutek⁷⁵ правінен нашых, і прозначэннага на гэтай зямлі жыцця, другога, як прымет⁷⁶ найбольшага міласердзя і ні ацэнёнэй міласці Боськей к свайму сатварэнню. На многіх мейсцах Сьвятой Эвангеліі упэуняімся, што бяз волі Боськай, ня толькі міжы людзьмі, але нават міжы ніразумнымі зверамі нічаго дзелатца ня можыць. Гэтай тады прауды дзержася, чыж можыць чалавек праців Бога наракаць бяз грэху, што Бог цноты яго прабуець? чыж овшэм ні павінен дзякаваць за яго гэткае (хоць уцяжлівае і цяжкае до знашэня) пшэзначене? Чыж Богу як Сатварыцелю нашэму і паушэхному Бацьку нашэму нявольна з намі, як хаця і як з дзецьмі паступіць? І для таго ж Сьвятый Людвік Блазіуш⁷⁷, уважаючы мудрасьць прэзначэня Паньскага гаварыў: „Што жаднаго нет пяунейшаго знаку выбрана Боськаго, як ежэлі хто пакорна і цярпліва знашаваець удрэччэня⁷⁸ і праціуносьці од Бога прызначынная”, бо чалавеку нет нічога пожитэчнейшаго⁷⁹, як быць трапіным⁸⁰: чрэз цярпіене дасьвядчываецца і аказваецца праудзівая верносьць чалавека у дапэлненню Боськіх прыказань, а тым самым і мілосьць чалавека к свайму Богу Сатварыцелю. Як жаунерская вернасьць, музтва⁸¹ і міласьць да свайго цара і Айчызны найлепей аказатца можэць на вайне, гдзе мені важучы свае набыткі, багацтва, асерацялосьць дзяцей і крэуных ахвотна для добра павшэхнаго пасьвенеца на шкадлівое нібязьпячэньство праціунікоу сваё жыццё, а будучы абступленным няпрямельскім войскам, смела б’етца ні для пазысканя жыцця, але штоб губючы няпрямное серцо, знашоу ахалоду і адпачнене і для сябе, для свайго любімага цара, для сваей радзіны і бліжніх у спакойнай сваей Айчызьне. Так тэж і Хрысьціаніна праудзівая мілосьць к Сатварыцелю свайму і Богу найлепей дасьветчываецца і аказываецца падчас трудоу, утрапень⁸² і няшчасця, калі ён гэтыя усе утрапеня і уціскі для самой толькі мілосьці Бога з музтвам і цярплівосьцей зносіць. Моцны Божэ, хто ж гэтага ні знаець, што жыццё нашаё як на выгнанню праганяім; так за нашыя піраступства цярпець канечна і панявольне нават кажды з нас мусіць, бо праступнік Боські і выгнанец можэт жа

⁷⁵ Ад польск. *skutek* – вынік, наступства.

⁷⁶ Ад польск. *prymiot* – рыса, прыкмета, уласцівасць.

⁷⁷ Гаворка пра Людвіка Блозія Шаноўнага (1506–1566), бенедыктынскага абата, рэфарматара рэлігійнага жыцця, пісьменніка-аскета і містыка.

⁷⁸ Ад польск. *udręczenia* – пакуты.

⁷⁹ Ад польск. *pożyteczny* – карысны, прыдатны.

⁸⁰ Ад польск. *trapić* – пераследаваць.

⁸¹ Ад польск. *męstwo* – адвага, мужнасць.

⁸² Ад польск. *utrapienie* – прыкрасць, мучэнне.

ухыляцца ад церпеня якой кары? А што зважаючы, чыж няслушна цярець з прэзначэня Паньскага і схыліць сваю волю пад волю Боськую? І для таго ж сам Хрыстос Пан і Бог наш, Спасіцель наш відзеу чы грэшнаго, праступнаго і нешчасліваго чалавека і ня ахвотное цярець яго серцо, сам сваім власным пшыкладам у васобе чалавека жывучы некалісь на гэтай зямлі, захэнцау і пацягавау⁸³ до канечна патрэбнаго цярпеня. Ён будучы Сьвятым над Сьвятымі, будучы Сынам Божым, у нічом нявінным, літуючыся толькі над намі і досыць чынючы за нашыя грахі Справядлівосьці Божэй, уцярепеу усячына од жыдоу, сваіх усьцеклых⁸⁴ няпрыяцёл, усякя шыдерства⁸⁵, блузьнерства і хвалшывае удане перод старшызнай, усякя гвалтоўныя біця і калецтва, усякя страшэнныя мукі на сваім сьвятым целе – праліу да астатка кроплі Кров сваю найдрожшую, а у каньцу завешаны на дзерэве Крыжа уміор для спасеня душ нашых. О страшная адроднасьці⁸⁶ у цяперашніх хрысьціан од взору, якій нам застаўліны у нашым Містру і Богу Ісусе Хрысту. Ніпамітныя, што маюць цела сьмяртельнае і сказытэльное⁸⁷, а душу нясьмертэлную, ніколі няумераюшчую, для збавеня каторой жыццё цнатлівое (хоць прыкрое) вясці далжны, бо прэзначене нашэ, у тот час будзіць нам шчаслівое, ежэлі жыццё нашэ трудамі увеньчанное збліжыцца да насьледованя жыцця Спасіцеля нашага Ісуса Хрыста, каторы у Эвангэліі сваей гаворыць: „Ня ёсьць слуга большым над Пана свайго”. А як жэ ж у гэтым самым Краю, на гэтым сьвеце можна быць аддаліным ад усіх трудоу і уціскоу, у каторым Бог і Пан наш ня меу адпачненья аж да скананя ад цяглаго⁸⁸ удрэчненья і пірасьледованя? Бо з усіх дарог, каторыя вядуць до жывота вечнаго і шчасліваго, найпростшая ёсьць дарога Крыжа, так і Павэл Сьвяты наўчаець, калі так гаворыць: „Што праз многа уціскау увайсьці нам патрэба да Каралеўства Нябескаго”. Гэтай бовем⁸⁹ дарогай паступалі Сьвятыя у Старым і Новым Законе, і гэтат адзін быу знак прэзначеня шчасліваго, каторых толькі мудры і справядлівы Бог хацеу падвыжшыць у хвале нябескай, найбольшымі іх <...>.

⁸³ Ад польск. *posiadać* – заахвочваў, даваў прыклад.

⁸⁴ Ад польск. *wściekły* – люты, раз’юшаны, злосны.

⁸⁵ Ад польск. *sztyderstwa* – здзек, глум.

⁸⁶ Ад даўняга польск. *odrodny* – выродлівы.

⁸⁷ Ад польск. *skazitelny* – недасканалы, недаўгавечны.

⁸⁸ Ад польск. *ciężły* – безупынны, сталы.

⁸⁹ Ад польск. *bowiem* – бо.

References

- A. K. Ł[opaciński]. 1885. *Mienica* (t. VI: 351). W: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Warszawa.
- A. K. Ł[opaciński]. 1892. *Uszacz* (t. XII: 852). W: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Warszawa.
- Anonim. 1883. *Kublicze* (t. IV: 833–834). W: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Warszawa.
- Anonim. 1902. *Selihory* (t. XV. cz. 2: 576). W: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Warszawa.
- Anonim. 1902. *Uszacz* (t. XV. cz. 2: 675). W: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Warszawa.
- Bahdanovič Iryna. 2001. *Avanhard i tradycja: Belaruskaja paëzija na xvali nacyjanal'naha adradžënnja*. Minsk [Багдановіч Ірына. 2001. *Авангард і традыцыя: Беларуска паэзія на хвалі нацыянальнага адраджэння*. Мінск].
- Baŭtovič Mixas'. 2013. *Spadčyna Mjanickix* (I: 17–40). U: *Historyja i arxealohija Polacka i Polackaj zjamli: Matëryjaly VI Mižnarodnaj navukovaj kanferëncyi (1–3 listapada 2012 h.): U dzvjux častkah*. Polack [Баўтовіч Міхась. 2013. *Спадчына Мянiцкix* (I: 17–40. У: *Гiсторыя і археалогія Полацка і Полацкай зямлі: Матэрыялы VI Мiжнароднай навуковай канферэнцыі (1–3 лістапада 2012 г.): У дзвюх частках*. Полацк].
- BDAMLiM (Belaruski dzjaržaŭny arxiŭ-muzej litaratury i mastactva), f. 66 [Bëndè Lukaš Apanasavič], воп. 1, spr. 1256 [Б.І. Ёпімах-Шыпіла. "Belaruskaja xрэстаматыja" Аўтограф] [БДАМЛiМ (Беларускі дзяржаўны архiў-музей лiтаратуры і мастацтва), ф. 66 [Бэндэ Лукаш Апанасавiч], воп. 1, spr. 1256 [Б.І. Ёнiмах-Шыпiла. "Беларуская хрэстаматыя". Аўтограф].
- Harëcki Maksim. 1924. *Historyja belaruskaj litaratury. Vydan'ne trëc'aje (papraŭlënae)*. Vil'nja [Гарэцкі Максім. 1924. *Гiсторыя беларускае лiтэратуры. Выданьне трэцяе (напраўленае)*. Вiльня].
- LVIA (Lietuvos valstybės istorijos archyvas), f. 599 [Menickie], b. 1, l. 97 [Materialy, odnoszące się do Wikentia Mihałoviča i Wikentia Petroviča Menickim: 1. Zаметki geografičeskogo, statističeskogo haraktera, genealogičeskie zаметki po narodnom tvorčestve (belorusskij fol'klor), propovedi (po-belorusski i po-pol'ski) i pr. (preimušestvenno po Lepel'skomu uезdu); korrespondencija Wikentia Mihałoviča i Wikentia Petroviča Menickih] [LVIA (Lietuvos valstybės istorijos archyvas), f. 599 [Меницкiе], б. 1, л. 97 [Материалы, относящиеся к Викентию Михайловичу и Викентию Петровичу Меницим: 1. Заметки географического, статистического характера, генеалогические заметки по народном творчестве (белорусский фольклор), проповеди (по-белорусски и по-польски) и пр. (преимущественно по Лепельскому уезду); корреспонденция Викентия Михайловича и Викентия Петровича Меницких]].
- Pamâtnaâ knižka Vitebskoj gubernii na 1865 god". 1865. Sanktpeterburg"* [Памятная книжка Витебской губернии на 1865 годъ. 1865. Санктпетербургъ].
- Pamâtnaâ knižka Vitebskoj gubernii na 1866 god". 1866. Sanktpeterburg"* [Памятная книжка Витебской губернии на 1866 годъ. 1866. Санктпетербургъ].
- Pamâtnaâ knižka Vitebskoj gubernii na 1878 god". 1878. Vitebsk"* [Памятная книжка Витебской губернии на 1878 годъ. 1878. Витебскъ].
- Stankevič Adam. 2008. *Z Bogam da Belarusi. Vil'nâ* [Станкевіч Адам. 2008. *З Богам да Беларусі*. Вiльня].

- Vitaliova Valiancina. 2003. *Ušačy* (t. 6: 19–20). U: *Encykłapiedyja historyi Bielarusi Ź 6 tamach*. Minsk. [Віталёва Валянціна. 2003. *Ушачы* (т. 6: 19–20). У: *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі ў 6 тамах*. Мінск.]
- Włodarski Aleksander. 1928. *Rodowód domu Mienickich herbu lew z muru: Suplement do herbarza „Rodzina”*. Warszawa.
- Z *Dziennika szkoły uszackiej*. 1888. „Kronika rodzinna: Pismo dwutygodniowe poświęcone literaturze, sprawom społecznym i domowym” Nr I: 10–17.

Data przesłania artykułu: 31.08.2023

Data akceptacji artykułu: 18.09.2023

ABOUT THE AUTHOR / O AUTORZE

Maryla Chaustowicz / Марыля Хаўстовіч – Polska, Uniwersytet Warszawski, Katedra Białorutenistyki; mgr, wykładowca; specjalność naukowa: historia języka białoruskiego; zainteresowania naukowe: język białoruski w XVI–XVIII ww.

Adres: Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego, ul. Dobra 55, 00-312 Warszawa, Polska.

Wybrane publikacje (2022–2023):

1. Марыля Хаўстовіч. 2022. *Малавядомы рукапіс XVIII стагоддзя*. „Acta Albaruthenica” t. 22: 339–347.